

CUMHURİYETÇİLİK

Atatürkçülüğün temel ilkelerinin başında Cumhuriyetçilik konulmuştur. Bunun sebebini bilmek için önce cumhuriyetin ne olduğunu anlamak gerekmektedir. Cumhuriyet bir devlet biçimidir. Cumhuriyette esas olan ilk öge, devlet başkanının belli bir süre için seçilerek iş başına gelmesidir. Bu bakımdan cumhuriyet, başta bir hükümdarın bulunduğu devlet biçimlerinden (monarşilerden) ayrılır. Monarşilerde devletin başı, belli bir aile içinden çıkar, normal koşullar altında, ölünceye kadar iş başında kalır. Yerine gene aynı aileden bir başkası gelir. Her monarşide, aile içinden kimin hükümdar olacağı belli bazı kurallara göre saptanır. Cumhuriyette devlet başkanı belli bir süre içinde seçimle iş başına gelince, ileri gelen diğer kişilerin de seçimle belirlenmesi gerekir. Bunlar genellikle o toplumda yasa koyacak kimselerdir. Gerek devlet başkanının, gerek yasa koyma yetkisine sahip olanların seçimle iş başına gelmesi şartının kabulü ile cumhuriyet tam anlamıyla belirmiş sayılmaz. Şimdi sorun seçim üzerinde düşümlenecektir. Seçime kimler katılacaktır? Belli bir grup vatandaşa seçme ve seçilme hakkı verilirse belki dış görünüşü bakımından bir cumhuriyetle karşılaşılır. Böyle cumhuriyetler ilkçağ Yunan kent devletlerinde, bazı ortaçağ İtalyan ve Alman bölgelerinde (Venedik, Ceneviz cumhuriyetleri, Hansa kentleri gibi) görülmüştür. Bu tür eski cumhuriyetlerde seçime katılma hakkı sadece belli bir grup vatandaşa verilmişti. Onlar, yaptıkları seçimle iş başına gelen kadroya dayanarak tüm toplumu yönetiyorlardı. Bugünkü anlayışımıza göre bu tür cumhuriyetler amaca uygun birer rejim değillerdir. Onlara aristokratik veya oligarşik cumhuriyetler denilir.

Demek ki, cumhuriyet biçiminin amaca uygun olarak gerçekleşmesi için, belli bir olgunluk yaşına gelmiş her vatandaşın seçime katılması gerektir. Bu anlamıyla cumhuriyetler Amerika Birleşik Devletleri'nin kurulması ile doğmaya ve ancak büyük Fransız inkılâbından sonra yayılmaya başlamıştır. Gerçi ünlü düşünürler cumhuriyeti çok önceden kafalarında kurmuş ve tanımlamışlardır. Ancak uygulama XIX. yüzyılın sonuna doğru ortaya çıkmıştır. Seçme ve seçilme hakkının tüm vatandaşlara tanınması ve uygulamaya geçilmesiyle gerçek cumhuriyet kurulmuş ve işlemeye başlamıştır. Ancak bu devlet biçimini daha iyi ve köklü olarak yaşatmak, seçimin demokrasi şartları içinde yapılması ile mümkündür. Yukarıda demokrasinin tanımı görülmüştü, işte gerçek cumhuriyet demokratik hayatla gerçekleşir.

Osmanlı Devleti, bir cumhuriyet değildi. Padişahlar Osmanlı Ailesi içinden çıkarlardı. Devleti ve milleti yönetme yetkisi kesinlikle padişahındı. Gerçi meşrutiyet döneminde halkın oyu ile seçilmiş meclisler vardı. Ancak bu meclisler padişahın üstünde değildi, tersine, padişah bunların, yani millet isteğinin üzerinde idi. Son karar, son söz kesinlikle padişahındı.

Bu yönetim biçiminin sakıncalarını yaşanan türlü olaylar göstermiştir. Atatürk, cumhuriyet ilânı ile devlet içinde karar verecek en yetkili ve son makam olarak milletin tanındığını belirtmiştir.

Atatürk, bir cumhuriyet âşığı idi. Daha kimse bu kelimeyi ağzına alamazken, genç Mustafa Kemal, padişahlık rejimine karşı çekinmeden saltanatın kaldırılıp cumhuriyetin kurulması gereğini söyleyebiliyordu. Hele millî mücadeleye başlarken bunu açıkça belirtmişti. Erzurum Kongresi'nin açılacağı günlerde yakın arkadaşlarına cumhuriyetin kurulacağını anlatıyordu. Nihayet bilinen aşamalardan sonra cumhuriyet rejimine kavuştuk. Kişisel saltanata son verildi.

Atatürk, cumhuriyeti demokrasi içinde işleyen en ideal bir rejim olarak görmektedir. O şöyle söylüyor: "Demokrasinin bütün anlamıyla ideali, milletin tamamının aynı zamanda yöneten durumda bulunabilmesi, hiç olmazsa devletin son iradesini yalnız milletin ifade etmesini ve belirtmesini ister. Ne yazık ki, milletlerin nüfus çokluğu, düşünce eğitimi düzeyleri, idealin uygulanmasında, idealden büsbütün yoksunluğa yol açacak ihtiyatsızlıklardan kaçınmayı gerektirmektedir. Şu duruma göre demokrasi ilkesinin en modern ve mantıksal uygulamasını sağlayan hükümet biçimi, cumhuriyettir. Cumhuriyette son söz, milletçe seçilmiş meclisindir. Millet adına kanunları o yapar. Hükümete güven oyu verir, ya da vermez, onu düşürür. Millet vekillerinden hoşnut kalmazsa başkalarını seçer. Cumhuriyette meclis, cumhurbaşkanı ve hükümet bilirlir ki, kendilerini iktidar ve yetki yerine belli bir zaman için getiren, irade ve egemenliğin sahibi olan millettir. Gücünün ve yetkisinin Tanrıdan geldiğini ve yalnız ona karşı ahirette hesap verebileceğini varsayan ve devleti, ülkeyi kendine mirasla kalmış bir malikane kabul eden bir hükümdar, kendini her türlü sınırlamadan uzak görür. Böyle bir yönetimde milletin benliği, özgürlüğü söz konusu dahi olamaz. Şu duruma göre, yetkileri sınırlı dahi olsa, hükümdarlık biçimi demokrasiye, millî egemenlik ilkesine uygun değildir".

Pek iyi anlaşılıyor ki, Atatürk, halkın kendini doğrudan doğruya yönetmesi demek olan demokrasiyi en ideal devlet biçimi kabul etmektedir. Ancak bütün bilginlerin de söyledikleri gibi, halk kendini doğrudan doğruya yönetemez, çünkü bugün milyonlarca kişinin bir araya gelerek her zaman devlet işlerini yürütmeleri mümkün değildir. Öyle ise demokrasiyi gerçekleştirmek ancak cumhuriyetle mümkündür. Cumhuriyette millet, yöneticileri belirli bir zaman için seçer, belli bir süre geçince, hoşnut kalmamışsa, onları görevden uzaklaştırır, işte cumhuriyet demokrasisi budur. Bu rejimin kişisel saltanattan çok daha iyi olduğu kuşkusuzdur. Atatürk, belli kişilerin seçimle iş başına gelip, bir daha iktidardan ayrılmaması demek olan Faşizm ile, milletin tümüne değil de, sadece birkaç tabakaya dayanarak millet egemenliğini reddeden Bolşevizm'e karşı çok açık bir cephe almıştır. Her iki rejimin geliştiği bir dönemde millet egemenliğine dayalı cumhuriyete sıkı sıkıya bağlı kalması, yalnız bizim için değil, tüm insanlık için bir kıvanç kaynağıdır. .

Atatürk'e göre, "Türk Milletinin tabiatına ve geleneklerine en uygun olan yönetim, cumhuriyet yönetimidir". Atatürk, demokrasinin Osmanlı Saltanatı içinde yeşeremediğini açıkça görmüştür. Demokrasi ancak cumhuriyetle kökleşip gelişebilirdi. Bunun içindir ki, Türk inkılâbının baş ilkeleri arasında cumhuriyetçilik sayılmıştır. Milletin kendi yönetimi olan cumhuriyete içten bağlılık, yücelme yolunu aşmanın baş şartıdır.